

Ov nógvur stuðul er beinleiðis skaðilgur

Ov nógvur stuðul, sum vit kenna hann í fiskivinnuni, sum forðar fyri tillaging, er beinleiðis skaðilgur sigur Búskaparráðið í sínum fyrstu almennu frágreiðing. Um vinnulívið og arbeidsmarknaðin sigur ráðið m.a.:

Vinnulív og arbeidsmarknaður Vinnulív umskipan

Gongdin tey seinastu árini hevur sum kunnugt givið eitt vinnumynstur, ið ikki er haldgott búskaparliga sæð. Vinnugreinar sum t.d. bygging og handilsskapur eru vorðnar ov stórar. Fiskivinnan er somuleiðis vaksin ov nógv í mun til tað, okkara tilfeingi kann bera.

Tann ósunna ovurhitingin í búskapinum hevur avlagð nógv av teim mest týðandi búskaparstöðdunum, fyrst og fremst prisir og lønir.

Úrslitið er, at samlaða ikastið frá okkara vinnulívi er minni, enn tað átti at verið.

Ein má siggja í eyguni, at samfelagið má gjøgnum eina sera umfatandi umskipan, fyrr enn sigast kann, at búskapurin er komin inn í eina sunna gongd.

Neyðugt verður, at búskapurin fær møguleika at laga seg til eina rættari legu. Tí skulu búskaparamboð brúkast við hesum í huga. Ov nógvur stuðul, sum vit kenna hann í fiskivinnuni, sum forðar fyri tillaging, er beinleiðis skaðilgur. Eitt annað dømi um tiltak, sum helst hevði havt óhepna ávirkan, er uppskotið um eina lønarlækking, sum var 100% figgjað við skattalækking. Nettoúrslitið av hesum hevði helst verið ein stuðul til heimamarknaðarvinnur (t.d. bygging, handil, figging og ráðgeving), sum hevði forðað fyri tillaging. Í summum førum kann tað vera neyðugt at skapa tær røttu for-eytirnar, fyri at marknaðarmekanismar kann sleppa at virka. Hugsað verður her fyrst og fremst um fiskivinnuna og alivinnuna, sum eru umrøddar niðanfyri.

Arbeidsloysisstuðul

Ein fylgja av umskipanini verður, sum nevnt, minni virksemi í nógvum vinnugreinum. Roknast kann neyvan við, at aðrar vinnur kunnu taka móti øllum, ið missa arbeiðið. Arbeidsloysi verður eitt úrslit.

Neyðugt verður við arbeidsloysisstuðli. Tað er tó sera umráðandi, at ein heldur fast við, at hesin stuðulin verður figgjaður av portunum á arbeidsmarknaðinum. Landið eigur bert at luttaka í tann mun, landið sjálvt er arbeidsgevari. Hetta er ein neyðug treyt fyri, at lønirnar eins og prisirnir kunnu laga seg til eina legu, ið hóskar seg til viðurskiptini á marknaðinum.

Ætlaða arbeidsloysis-tryggingarskipanin kemur at ávirka búskapin positivt vegin. Skipanin ger tað møguligt at sanera vinnulívið, tí at arbeidsfólk hava nakað at liva av, so leingi vinnuloyssið var. Higartil hevur ofta verið ómøguligt at lata órentabul virki ella skip fara á heysin, og eru tey farin á heysin, eru ofta nýggj órentabul feløg sett á stovn, ið bert bera seg við landskassastuðning. Hevur vinnulívið gingist illa, hevur loysnin alt ov ofta verið at økja um stuðningar av ymsum slag.

Ein vælvirkandi arbeidsloysis-trygging kann gera tað møguligt, við saneringum og rekonstruktiónum at byggja eitt lønandi vinnulív upp aftur, serliga um hetta verður samskipað við møguleikum fyri útbygging/endurbygving av teimum arbeidsleysu til aðra vinnu.

Kapitalfátæktin í vinnuni

Ein stórir trupulleiki í

nógvum fyrirkomum í Føroyum er, at eginpeningurin er sera litil. Sjálvt líkinda verkætlanir er tað trupult at seta í verk, tí at virkini eru so veik, at tey megna ikki at taka tey tap, sum tað altíð er vandi fyri í nýggjum verkætlanum.

Tað eru nógvir trupulleikar av, at eginpeningurin er ov litil. Figgingarkostnaðurin verður alt ov høgur, eisini tá peningastovnurin hevur trygd í veðhaldi frá eigarum ella øðrum. Peningastovnurin og serstakliga aðrir kreditorar kenna ofta ikki veruliga støðuna í fyrirkomum, fyrr enn fyrirkom er í gjaldferisneyð. Tað hevði verið betri, um okkurt var gjørt, aðrenn tað kom so langt. Tað skuldi ein væntað varð gjørt, um neyðugur eginpeningur var, sum varð umsitin ábyrgdarfullt.

Tað er tó vert at umhugsast okkurt tiltak, til at útvega eginpening til fyrirkom við framtíðarmøguleika. Tað eru bólkur (m.a. peningastovnar, tryggingarfeløg og tilkominir persónar) í landinum, sum eiga pening og onnur virði. Kundi ein partur av hesum peningi verið settur í lógupartafeløg, sum spesialiserað seg til at umsita eginpening í fyrirkom saman við fyrirkomuleisluni, so vóru helst varandi virði skapt fyri vinnulív og samfelag.

Alivinnan

Ein týðandi spurningur fyri skipanina av alivinnuni er samstarvið millum smoltalararnar og alistóðirnar annars. Tað er sjálvandi ikki haldgott, at smoltalararnir vegna sína marknaðarstöðu mótvægis hinum alarunum, kunnu hava stór avlop, samstundis sum hinir alararnir hava stórt hall. Tey farnu árin hevur hetta

havt við sær stórar iløgur í smoltaling við tí úrsliti, at eisini smoltalararnir í dag hava trupulleikar.

Av alstórum týðningi er eisini, at alingin ikki fer út um tað, sum firðir okkara kunnu bera, fyrst og fremst lívfrøðiliga, men eisini búskaparliga. Tað er stórir vandi fyri, at ein tilik øking av framleiðsluni fremur trupulleikar av lús og sjúku, soleiðis at fyrminurin lættliga hvørur av størri kostnaði og lægri prisum. Tað má takast í álvara, tá ið fyrst og fremst lívfrøðingar mæla til, at ein ikki framleiðir meira enn 11–12.000 tons um árið. Halda vit okkum til hesa nøgd, so er kravið til figging eitt heilt annað enn um vit skulu framleiða tey 20.000 tonsini, ið ofta eru nevnd.

Fiskivinnan

Ongin ivi er um, at fiski-flotin er væl størri, enn okkara tilfeingi gevur grundarlag fyri. Sum veran man, verður nógv tosað um kvotaskipanir, friðing, at skip skulu liggja o.s.fr. Búskaparliga sæð er tó neyvan nakar ivi um, at flotin má minka. Tað verður aldrin lønandi at hava framleiðsluorku, ið ikki kann gagnnýttast fullt út. Hetta er ikki bert galdandi fyri flotan, men eisini fyri fiskivinnuna á landi. Tað slepst ikki undan, at fiskavirkimugu niðurleggjast.

Í fyrstu atløgu ljóðar

hetta sum ein smeytur fyri samfelagið, men í veruleikanum er støðan tann, at bæði fiskivinnan og samfelagið sum heild í longdini fer at fáa sera stórar fyrminur av at minka flotan og fiskivinnuna á landi. Í dag fáa vit minni burtúrur, enn vit høvdu fingið við minni kostnaði. Andrass Kristiansen, fiskivinnufrøðingur, hevur í bløðnum greitt væl frá støðuni, og hansara uppskot um seljugar skipakvotur hevði loyst nógvir trupulleikar í fiskivinnuni. Í øllum førum er tað týðandi, at vinnan sjálf fær áhuga í at minka yvirkapasitetin. Tað er møguligt, at ein framvegis noyðist at arbeiða við einum ávisum stuðningi, men tað skal ikki vera meira enn neyðugt, og hesin minstistudningur eigur at minka so hvørt, sum kostnaðarlegan í landinum rættar seg.

Tað, at vit hava møguleika fyri at varðveita og kanska økja veiðuna við minni flota, má siggjast sum ein lukkulig stóða og ikki óvugt, sum, ein onkuntið hevur varhugað av, verður hildið. Farast skal sum skjótast undir at gagnnýta henda møguleika.

Fiskiðnaðurin

Roknað verður við, at fiskiðnaðurin fær eina meirinntøku upp á umleið 50 mió. kr. orsakað av EF-avtaluni. Fyrminurin verður nakað størri uppá

longri sikt, so hvørt sum vinnulívið brúkar møguleikarnar at økja um framleiðsluna av meirgóðskaðum vörum.

Fiskiðnaðurin stendur tí í 1992 framman fyri einari stórarri avbjóðing, nevniliga skjótt at finna fram til, hvørjar framleiðslur loysa seg best við nýggju EF-avtaluni og nýta hesar møguleikar so væl sum gjørligt.

Ídnaður

Ídnaðurin stendur eisini fyri einari stórarri avbjóðing í 1992. Frá 1. janúar 1993 verður sama avgjald (meirvæðisgjald) lagt á føroyskt og útlendskt framleiddar vörur, og so-statt er 1992 seinasta árið føroyski heimamarknaðarídnaðurin fer at hava tollverju. Tí er neyðugt so skjótt sum gjørligt at finna fram til hvørji virki hava nakran møguleika at bera seg.

Í fyrsta lagi er hetta neyðugt, fyri at tey virki, sum hava møguleika at standa seg í kappingini, fáa fyrirreikað seg uppá hesa kapping m.a. við nýiløgum í betri framleiðslutól og umlegging til rationellari rakstur annars.

Í øðrum lagi er hetta neyðugt fyri at virki og lánstovnar ikki nýta óneyðuga figgjarorku og arbeidsorku til at halda virki í gongd við størri og størri missi, um kortini ongin møguleiki er at standa seg í kappingini aftan á 1. janúar 1993.